

Η ανασυγκρότηση της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης μεταπολεμικά. Συγκρίσεις με την Ευρώπη.

Ενότητα 4^η : Δυσκολίες και προσπάθειες ανασυγκρότησης

Μαρία Καβάλα
Ιστορικός, μεταδιδακτορική διδάσκουσα
Τμήμα Πολιτικών Επιστημών

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Η ανασυγκρότηση της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης μεταπολεμικά. Συγκρίσεις με την Ευρώπη.

Δυσκολίες και προσπάθειες ανασυγκρότησης.

Βασικοί στόχοι ανασύστασης της κοινοτικής
ζωής.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

Περιεχόμενα ενότητας

1. Δυσκολίες και προσπάθειες ανασυγκρότησης
2. Δημογραφικά στοιχεία
3. Οι συναγωγές
4. Συναγωγή Μοναστηριωτών και εβραϊκοί λατρευτικοί χώροι
5. Συμμαχικά νεκροταφεία
6. Στόχοι ανασυγκρότησης
7. Οργανισμοί ανθρωπιστικής βοήθειας
8. Η συμβολή της Joint στη Θεσσαλονίκη

Σκοποί ενότητας

- Να γίνουν κατανοητές το μέγεθος των απωλειών της κοινότητας σε ανθρώπους και υλικά αγαθά αλλά και οι ανυπέρβλητες δυσκολίες επανεγκατάστασης που πολλές φορές οδήγησαν τους Εβραίους στη μετανάστευση κυρίως προς το Ισραήλ και τις ΗΠΑ.

Οι δυσκολίες και οι προσπάθειες ανασυγκρότησης

Μελετώντας τις περιπτώσεις των πρώτων Εβραίων που φτάνουν στην πόλη μετά την απελευθέρωση διαπιστώνουμε ότι οι επιζώντες είχαν διασωθεί είτε κρυμμένοι από Χριστιανούς ή στα βουνά της Αντίστασης, ή από τα στρατόπεδα εξόντωσης.

Οι δυσκολίες ήταν πολλές επιστρέφοντας:

- Λόγω της απουσίας τους δεν είχαν εγγραφεί στους καταλόγους διανομής δελτίων τροφίμων.
- Τα σπίτια και τα μαγαζιά τους είχαν καταληφθεί από Χριστιανούς, οι περισσότεροι από τους οποίους είχαν συνεργαστεί με τους Γερμανούς.
- Επιπλέον, δεν μπορούσαν να βρουν δουλειά επειδή κατά τη διάρκεια της Κατοχής με γερμανική διαταγή είχαν διαγραφεί από τους επαγγελματικούς συλλόγους.
- Στη Θεσσαλονίκη εξακολουθούσαν να κυκλοφορούν αντισημιτικά στοιχεία της 3^Ε, που δρούσε ακόμη στην πόλη.

Δημογραφικά στοιχεία

Στην πρώτη απογραφή που έγινε όλες οι κατηγορίες διασωθέντων ήταν περίπου 2.000, σύμφωνα με τις μέχρι τώρα μετρήσεις. Οι διασωθέντες από τα στρατόπεδα ήταν μόλις 1.000, δηλαδή ένα ποσοστό περίπου 4% από τους 50.000 Εβραίους που ζούσαν στη Θεσσαλονίκη πριν από τον πόλεμο.

Συνολικά στην ελληνική επικράτεια από τις 31 κοινότητες που υπήρχαν προπολεμικά λειτούργησαν μεταπολεμικά μόνο οι 8.

Συνολικός αριθμός όσων επέζησαν σε όλη την Ελλάδα υπολογίζεται σε 10-12 χιλ. (στις 70-75 χιλ.) από τους οποίους, ωστόσο πολλοί μετανάστευσαν στο Ισραήλ ή στις ΗΠΑ και απέμεινε ένας πληθυσμός περίπου 6.000.

Οι συναγωγές

Οι πρώτοι Εβραίοι επιζώντες που επέστρεψαν στη Θεσσαλονίκη από την Αντίσταση συγκεντρώθηκαν στις 5 Δεκεμβρίου του 1944 στη συναγωγή Μοναστηριωτών, στην οδό Συγγρού.

Υπήρχε μια δεύτερη συναγωγή η γνωστή Γιαντ Ζικαρόν σήμερα που ήταν τότε γνωστή ως συναγωγή Μπουρλά, η οποία είχε μετατραπεί σε ταβέρνα στην διάρκεια της Κατοχής με την ονομασία «Νιρβάνα». Στη συνεδρίαση της 16.12.44 (Πρακτικά) η ΙΚΘ αποφασίζει να διεκδικήσει την επιστροφή της.

Στη συνεδρίαση της 14.2.45 αποφασίζεται να σταματήσει η κατεδάφιση της συναγωγής Καλαμαριά από την Πρόνοια και να γίνει η παραλαβή της συναγωγής Μπουρλά, όπως μας μεταφέρει η Ρένα Μόλχο.

Συναγωγή Μοναστηριωτών & εβραϊκοί λατρευτικοί χώροι (1/4)

Στο σημείο αυτό θα κάνουμε μία παρένθεση για να αναφερθούμε με περισσότερες λεπτομέρειες στη Συναγωγή Μοναστηριωτών και τη σημασία της. Είχε ιδρυθεί με δωρεά της Ίντας Αροέστη και αφιερώθηκε στη μνήμη του συζύγου της Ισαάκ. Στην ανέγερσή της συνέβαλλαν επίσης με δωρεές και οι οικογένειες που κατάγονταν από το Μοναστήρι της Γιουγκοσλαβίας και είχαν εγκατασταθεί στη Θεσσαλονίκη μετά τους Βαλκανικούς πολέμους (1912-13) και τον Α' παγκόσμιο πόλεμο (1914 -18).

Η θεμελίωση της Συναγωγής Μοναστηριωτών έγινε το 1925. Οι εργασίες για την ανοικοδόμησή της κράτησαν δυο χρόνια. Τα εγκαίνιά της έγιναν στις 27 Ελούλ 5687 (1927) από τον τότε τοποτηρητή της Αρχιρραβινείας Θεσσαλονίκης Χάϊμ Ραφαέλ Χαμπίμπ.

Στη διάρκεια της Ναζιστικής Κατοχής, η Συναγωγή Μοναστηριωτών ήταν το επίκεντρο του γκέτο που δημιουργήθηκε στο κέντρο της Θεσσαλονίκης. Όταν το σύνολο του εβραϊκού πληθυσμού εκτοπίσθηκε στα στρατόπεδα του θανάτου, η Συναγωγή χρησιμοποιήθηκε από τον Ερυθρό Σταυρό, σαν αποθήκη. Γι' αυτό το λόγο διέφυγε της καταστροφής της απ' τους Ναζί και διατηρήθηκε σε καλή κατάσταση.

Συναγωγή Μοναστηριωτών & εβραϊκοί λατρευτικοί χώροι (2/4)

Αμέσως μετά την απελευθέρωση, το Νοέμβριο του 1944, κατέφυγαν σ' αυτήν οι ελάχιστοι Εβραίοι που είχαν διασωθεί από φιλικές χριστιανικές οικογένειες ή είχαν ενταχθεί στην Εθνική Αντίσταση. Εκεί συγκάλεσαν συνέλευση, εξέλεξαν το πρώτο, μετά την κατοχή, διοικητικό συμβούλιο και προχώρησαν στην οργάνωση μιας υποτυπώδους κοινοτικής ζωής.

Αργότερα, με την επιστροφή και των ελάχιστων επιζώντων από τα στρατόπεδα του θανάτου και την πλήρη επανασύσταση της Κοινότητας, η Συναγωγή Μοναστηριωτών έγινε η κεντρική Συναγωγή της Θεσσαλονίκης.

Συναγωγή Μοναστηριωτών & εβραϊκοί λατρευτικοί χώροι (3/4)

Μέχρι το 1941 υπήρχαν στη Θεσσαλονίκη 36 συναγωγές και 22 μιντρασίμ (προσευχητάρια), τα οποία πιθανότατα καταστράφηκαν στην πλειοψηφία τους μετά την εκτόπιση του εβραϊκού πληθυσμού, το 1943.

Γνωρίζουμε ότι δύο συναγωγές ανατινάχτηκαν από τους Γερμανούς: η Μπέιτ Σαούλ και η Μπέιτ Ισραέλ.

Οι λιγοστές συναγωγές που αναφέρονται μετά τον πόλεμο, κατεδαφίστηκαν για να αντικατασταθούν από νέες οικοδομές που κατέκλυσαν την πόλη από τη δεκαετία του 1960 και μετά.

Συναγωγή Μοναστηριωτών & εβραϊκοί λατρευτικοί χώροι (4/4)

Στην πρώτη συγκέντρωση στη συναγωγή εξελέγη προσωρινή επιτροπή με σκοπό να:

- ανακτηθεί η κοινοτική περιουσία,
- να αναδιοργανωθεί η κοινοτική ζωή στη Θεσσαλονίκη και
- να καθοριστεί χώρος για νεκροταφείο που η Δημαρχία (Δ. Καβάδας, Παναγιώτης Σταθακόπουλος, Πέτρος Λεβής, Χρήστος Κωνσταντίνου) τους παραχώρησε προσωρινά στο νεκροταφείο Ζέϊτελινκ.

Συμμαχικά νεκροταφεία

Τα **συμμαχικά νεκροταφεία του Ζέιτενλικ** στη Θεσσαλονίκη είναι η μεγαλύτερη στρατιωτική νεκρόπολη της χώρας, όπου βρίσκονται θαμμένοι 20.500 στρατιώτες των συμμάχων της Αντάντ, που πολέμησαν στο Μακεδονικό Μέτωπο κατά τη διάρκεια του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου. Βρίσκονται στην οδό Λαγκαδά, περίπου ενάμισι χιλιόμετρα βόρεια της πλατείας Βαρδαρίου. Εικάζεται ότι η συγκεκριμένη τοποθεσία επιλέχθηκε λόγω της ύπαρξης του καθολικού νεκροταφείου του Αγίου Βικεντίου και Παύλου, στον ίδιο χώρο, αλλά και της μετατροπής των γειτονικών κτιρίων των Λαζαριστών σε νοσοκομείο.

Τελικά, τον Απρίλιο του 1945, η Δημαρχία παραχώρησε στην ΙΚ οικόπεδο για δικό της νεκροταφείο στη Σταυρούπολη, ύστερα από την παραπάνω προσωρινή παραχώρηση.

Στόχοι ανασυγκρότησης (1/17)

Ας εξετάσουμε αναλυτικά τους στόχους που τέθηκαν σε αυτήν την πρώτη αλλά βαθύτατα πολιτική προσπάθεια ανασυγκρότησης:

1. Ανάκτηση κοινοτικής περιουσίας

Τι είχε συμβεί το προηγούμενο διάστημα. Η κυβέρνηση Ράλλη δυο μέρες μόνο πριν από την αναχώρηση των Γερμανών από την Αθήνα εξέδωσε νόμο με τον οποίο μετέτρεπε την Υ.Δ.Ι.Π. σε Κ.Υ.Δ.Ι.Π., σε Κεντρική Υπηρεσία Εκκαθαρίσεως και Αποδόσεως των Ισραηλιτικών Περιουσιών προφανώς σε μια ακόμη προσπάθεια να προσδώσει νομιμότητα σε μια παράνομη διαδικασία.

Στόχοι ανασυγκρότησης (2/17)

Η επίφαση αυτή νομιμότητας κατά κάποιο τρόπο συνεχίστηκε και με την κυβέρνηση Παπανδρέου, ο οποίος θέσπισε μεν νόμο για τη διαχείριση και επιστροφή των περιουσιών στους ιδιοκτήτες τους αλλά η εφαρμογή του νόμου ήταν προβληματική.

Ενώ η επίσημη πολιτική του Υπουργείου Εξωτερικών ήθελε να συνδέσει το εβραϊκό ζήτημα με την προώθηση των εθνικών συμφερόντων (γερμανικές αποζημιώσεις κτλ.) σε υπηρεσιακό επίπεδο έλληνες στρατιωτικοί, δικαστές και αστυνομικοί δεν πίεζαν τους έλληνες πολίτες να παραδώσουν τις κατασχεμένες περιουσίες ενώ το Υπουργείο Εξωτερικών προσπαθούσε να καθυστερήσει ή να εμποδίσει τον επαναπατρισμό των εβραίων ελλήνων πολιτών που είχαν σωθεί από τα στρατόπεδα.

Στόχοι ανασυγκρότησης (3/17)

Η πρώτη κυβέρνηση Σοφούλη εξέδωσε τον αναγκαστικό νόμο 846 της 22 Ιανουαρίου 1946 με τον οποίο καταργήθηκε για τις περιουσίες των Ελλήνων Εβραίων η διάταξη του αστικού δικαίου που όριζε ότι ελλείψει κληρονόμων η περιουσία των αποθανόντων περιέρχεται αυτοδικαίως στο δημόσιο.

Ωστόσο, η διαδικασία άρχισε μόνο τρία χρόνια μετά, όταν δημοσιεύτηκε στις 29 Μαρτίου 1949 το βασιλικό διάταγμα με το οποίο συγκροτούνταν ο Ο.Π.Α.Ι.Ε. Σε όλο αυτό το διάστημα το ελληνικό δημόσιο εξακολουθούσε να εισπράττει ενοίκια και άλλα εισοδήματα από τις εβραϊκές περιουσίες που διαχειριζόταν.

Στόχοι ανασυγκρότησης (4/17)

Το 1947 που η κυβέρνηση Σοφούλη όρισε ως προσωρινό διαχειριστή των περιουσιών το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο, μέχρι να εκδοθεί το σχετικό βασιλικό διάταγμα, δεν μεταβιβάστηκε στο Συμβούλιο το πιστωτικό υπόλοιπο από τα μισθώματα ισραηλιτικών ακινήτων του λογαριασμού της Υ.Δ.Ι.Π. στην Τράπεζα της Ελλάδας που ανερχόταν στις 31 Οκτωβρίου 1947 σε 102.592.651 δραχμές.

Στόχοι ανασυγκρότησης (5/17)

Οι 1.890 επιχειρήσεις των Εβραίων στην Κατοχή δόθηκαν σε «μεσεγγυούχους», κυρίως Έλληνες συνεργάτες των Γερμανών.

Ελάχιστοι από τους επιζώντες πήραν τα μαγαζιά τους πίσω. Συχνά οι νέοι ιδιοκτήτες εκμεταλλευόμενοι το γεγονός ότι όσοι είχαν επιστρέψει ήταν σε άθλια κατάσταση, τους έδωσαν μικρά ποσά 20-30 λίρες και σφετερίστηκαν τις περιουσίες τους.

Περίπου 600 άνθρωποι κατέφυγαν στα δικαστήρια και λίγοι δικαιώθηκαν.

Στόχοι ανασυγκρότησης (6/17)

Ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα της ΙΚΘ ήταν η οικονομική της δυσχέρεια. Επιπλέον δέχονταν αιτήσεις βοήθειας όχι μόνον από τους άπορους επιζώντες της πόλης, αλλά και από αυτούς των γειτονικών κοινοτήτων της Κατερίνης, της Καβάλας, της Λάρισας, της Δράμας, των Σερρών κ.ά. οι οποίες προκειμένου να λύσουν ανάλογα προβλήματα υπέβαλαν αιτήσεις ακόμη και για να μετοικίσουν στη Θεσσαλονίκη ώστε να εγγραφούν στα μητρώα της Κοινότητας, επειδή εκεί γινόταν διανομές ρουχισμού και τροφίμων.

Όπως γλαφυρά περιγράφει η Ρένα Μόλχο, όσοι επέστρεφαν από το βουνό δεν είχαν άλλα ρούχα πλην της στρατιωτικής στολής και επειδή δεν υπήρχε τρόπος να βοηθηθούν, αναγκαστικά περιφέρονταν με αυτήν. Χρειάστηκε μάλιστα να δοθεί εντολή να μην τους ενοχλεί η αστυνομία μέχρις ότου να τους προμηθεύσει το Φρουραρχείο πολιτικά ρούχα.

Στόχοι ανασυγκρότησης (7/17)

Όπως αναφέρει η Ρένα Μόλχο «Προκειμένου να λυθεί το σοβαρό πρόβλημα στέγασης ο υπουργός Πρόνοιας Πέτρος Λεβαντής πρότεινε να κατατάξει τους Ισραηλίτες στην κατηγορία των προσφύγων συστήνοντας στην ΙΚΘ να ζητήσει από τη Δημαρχία να επιτραπεί στους επιζήσαντες να εγκατασταθούν στα σπίτια που κατοικούσαν πριν από τον διωγμό μαζί με τους χριστιανούς πρόσφυγες που δεν μπορούσαν να εκδιώξουν.

Η Υπηρεσία Διαχείρισεως Ισραηλιτικών Περιουσιών ή ΥΔΙΠ, όμως, που λειτουργούσε ακόμη όπως και στην Κατοχή, όταν αντιλαμβανόταν ότι υπήρχε επιζών ιδιοκτήτης που διεκδικούσε το σπίτι του προέβαινε σε «σκανδαλώδεις κινήσεις» αντικαθιστώντας τον καταληψία μεσεγγυούχο με νέο άτομο-μεσεγγυούχο έτσι ώστε να καθυστερήσει τη διαδικασία απόδοσης του καταπατημένου ακινήτου».

Στόχοι ανασυγκρότησης (8/17)

Η πολιτική αυτή ανάγκασε την ΙΚΘ, που δεν είχε τα μέσα να πληρώνει ούτε τους μισθούς των υπαλλήλων της, να προσλάβει δύο ποινικολόγους και να διαμαρτυρηθεί με καταγγελία στην εισαγγελική αρχή και στον Υπουργό και Διοικητή Βορείου Ελλάδος προκειμένου να αντιμετωπίσει το πρόβλημα στέγασης των απόρων που επέστρεφαν από τα στρατόπεδα και να τους στεγάσει τουλάχιστον στα ακίνητα που ανήκαν στην ΙΚΘ, με αίτημα να της επιστραφούν από την ΥΔΙΠ, που ακόμη τα διαχειρίζονταν.

Μερικά από αυτά ήταν τα ορφανοτροφεία «Μαΐρ Αμποάβ» και «Καρόλου Αλλατίνι», το γηροκομείο «Σαούλ Μοδιάνο», τα παλαιά γραφεία της ΙΚ, το κτίριο στο Βαρδάρι, όπου για παράδειγμα στεγαζόταν η «Στέγη Κορασίδων» της οποίας οι διευθύνοντες αρνούσαν να δεχθούν τις ορφανές Εβραίες κοπέλες.

Στόχοι ανασυγκρότησης (9/17)

Βέβαια με τη θέσπιση του νέου νόμου, όπως προαναφέρθηκε, η ελληνική κυβέρνηση υποσχέθηκε, μέσω του διοικητή Μακεδονίας, την πλήρη αποκατάσταση των εβραϊκών περιουσιών που κατασχέθηκαν.

Όμως το πρόβλημα της καθυστέρησης φαίνεται ότι οφειλόταν και στο ότι δεν είχε ακόμη καταργηθεί ο νόμος 205(ΦΕΚ 143/1.6.1943) με τον οποίον είχε θεσπιστεί η ΥΔΙΠ επί Κατοχής.

Ως αποτέλεσμα η ΥΔΙΠ που θεσμοθετήθηκε για να διανέμονται με την επίφαση της νομιμότητας οι εβραϊκές περιουσίες επί Κατοχής, λειτουργούσε ακόμη με τον ίδιο τρόπο τον Μάιο του 1945 όταν η ΙΚΘ υπέβαλε για πρώτη φορά ψήφισμα διαμαρτυρίας στη Γενική Διοίκηση Μακεδονίας.

Στόχοι ανασυγκρότησης (10/17)

Τον Ιανουάριο του 1946, η κυβέρνηση εξέδωσε τον νόμο 846 με τον οποίο η ίδια παραιτείτο από τα δικαιώματά της στις εβραϊκές περιουσίες χωρίς κληρονόμους προς όφελος οργανισμού που θα ιδρυόταν για την *Περίθαλψη και Αποκατάσταση των Εβραίων* ή ΟΠΑΙΕ. Το εκτελεστικό διάταγμα για την ίδρυση αυτής της οργάνωσης εμφανίστηκε μόλις τρία χρόνια αργότερα, το 1949.

Η νομοθεσία για την επιστροφή των περιουσιών, ακόμη και αν δεν συνοδεύθηκε από μεθοδικές ενέργειες για την εφαρμογή της, ώθησε χιλιάδες από εκείνους που εκμεταλλεύονταν τις εβραϊκές περιουσίες να στείλουν στις 23 Μάη του 1947, υπόμνημα στην 3^η Αναθεωρητική Βουλή καθώς και επιστολές διαμαρτυρίας προς τους βουλευτές Θεσσαλονίκης.

Στόχοι ανασυγκρότησης (11/17)

Το «Υπόμνημα των Εμπόρων και επαγγελματιών κατόχων Ισραηλιτικών καταστημάτων κενών, αποβιωσάντων Ισραηλιτών εν τη εξορία, Θεσσαλονίκης», αμφισβητούσε τους νόμους που ανάγκαζαν «άδिका», σύμφωνα με αυτούς, την αποκατάσταση της εβραϊκής περιουσίας που αυτοί κατείχαν και εκμεταλλεύονταν, στους νόμιμους ιδιοκτήτες και τους κληρονόμους τους.

Είναι ενδεικτικό ότι το υπόμνημα υπογράφεται από την επιτροπή «Εμπόρων και επαγγελματιών για λογαριασμό τρισχιλίων ενδιαφερομένων».

Ο αριθμός, βέβαια, που αναφέρεται στην υπογραφή της επιτροπής είναι υπερβολικός, δεδομένου ότι τα εβραϊκά καταστήματα ανέρχονταν σε 2.300.

Στόχοι ανασυγκρότησης (12/17)

Οι δίκες που ακολούθησαν για τη διεκδίκηση των καταπατημένων εβραϊκών περιουσιών καθυστέρησαν και δεν ήταν πάντα επιτυχείς. Έτσι, μόνο 300 από τις 2.300 εβραϊκές επιχειρήσεις επεστράφησαν στους αρχικούς ιδιοκτήτες τους και αυτό σε βάθος χρόνου.

Από τις εγκαταλελειμμένες εβραϊκές κατοικίες, 600 διεκδικήθηκαν δικαστικά από τις 11.000. Από αυτές μόνον το ήμισυ των περιπτώσεων (300) αποδόθηκαν στους αρχικούς ιδιοκτήτες. Σε αρκετές περιπτώσεις, η ανάκτηση των σπιτιών από τους παλαιούς δεν ήταν αυτονόητη, ενώ υπήρχαν περιστατικά όπου ο ιδιοκτήτης δεν κατάφερε να εκδιώξει τους διαμένοντες παράνομα και αναγκάστηκε να συγκατοικήσει μαζί τους.

Στόχοι ανασυγκρότησης (13/17)

Αρκετά χρόνια μετά την Απελευθέρωση, οι περισσότεροι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης δεν είχαν ακόμη ανακτήσει τα σπίτια τους και τα δικαστήρια έβρισκαν διάφορες δικαιολογίες για να διατηρήσουν σε αυτά τους καταληψίες.

Η καθυστέρηση αυτή και οι δυσμενείς αποφάσεις της δικαιοσύνης οδήγησαν τα μέλη του ΚΙΣ να απειλήσουν με παραίτηση, που θα σήμαινε την καταγγελία της ανικανότητας ή της απροθυμίας του δικαστικού σώματος, ή, ακόμη χειρότερα, τη συνέχεια της δωσίλογης ελληνικής κυβέρνησης και μετά τον πόλεμο.

Το 1953, οκτώ χρόνια μετά την απελευθέρωση, οι Εβραίοι κατάφεραν να ανακτήσουν 543 σπίτια και διαμερίσματα, 18 παραπήγματα και 51 καταστήματα.

Στόχοι ανασυγκρότησης (14/17)

Συμπερασματικά θα λέγαμε ότι βασικοί θεσμοί της πόλης, τα κέντρα της επαγγελματικής, της οικονομικής και νομικής ζωής της αντιμετωπίζουν τα τεράστια προβλήματα που δημιούργησαν οι εκτοπίσεις ως μέρος της καθημερινής τους εργασίας: συγκροτούν επιτροπές και διορίζουν νέους υπευθύνους. Οπωσδήποτε υπήρξαν διαμαρτυρίες και αμφιβολίες που όμως σπάνια εμφανίζονται στους φακέλους.

Στόχοι ανασυγκρότησης (15/17)

Μετά την Κατοχή, οι νοοτροπίες δεν ήταν πολύ διαφορετικές. Υπήρξε μια αξιοσημείωτη αδιαφορία για το ζήτημα στα επίσημα δημοσιεύματα για την πόλη και λιγότερο στη λογοτεχνία μέχρι τη δεκαετία του 1990.

Αυτή η στενότητα στη σκέψη προσδιόριζε το παρελθόν της πόλης, ένα παρελθόν με ένα λιγότερο εθνικό τρόπο από ό,τι το ήθελε μια εθνικιστική ιστοριογραφία, ενώ το ζήτημα των εβραϊκών περιουσιών συνδέεται με μια στιγμή βίας που ήταν μέρος της δημιουργίας της σύγχρονης Θεσσαλονίκης, όπως επισημαίνει ο Mark Mazower.

Μιας βίας που εκτός από αποτέλεσμα μιας θηριωδίας, συμπεριλάμβανε και τη δράση επαγγελματικών οργανώσεων, δικηγόρων, επιτροπών και δημοσίων υπαλλήλων και που με αυτόν τον τρόπο έγινε αθόρυβο τμήμα της καθημερινής ζωής αυτής της μεγάλης πόλης.

Στόχοι ανασυγκρότησης (16/17)

2. Η κοινοτική ζωή

Τα διοικητικά όργανα της κοινότητας ήταν:

- Η κοινοτική συνέλευση (νομοθετική εξουσία)
- Το κοινοτικό συμβούλιο (εκτελεστική εξουσία, διόριζε τις επιτροπές όλων των ιουδαϊκών ιδρυμάτων)
- Συνέλευση ραββίνων (θρησκευτικά ζητήματα)
- Ραββινικό συμβούλιο

Προϋπολογισμός της κοινότητας από: Πέτσα, φόρο κρέατος, ενοίκια των κτημάτων, έμμεσοι φόροι, πιστοποιητικών, διαφόρων αδειών, τελών γάμου, τελών ταφής κλπ. (Μικαέλ Μόλχο, 1976).

Στόχοι ανασυγκρότησης (17/17)

Σε εθνικό επίπεδο, λίγους μήνες μετά την απελευθέρωση, τον Ιούνιο του 1945, ιδρύθηκε το *Κεντρικό Συμβούλιο των Εβραϊκών Κοινοτήτων* στην Ελλάδα (ΚΙΣ) ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου με κύρια αποστολή την ανασυγκρότηση των κοινοτήτων που καταστράφηκαν κατά τη διάρκεια του πολέμου. Επρόκειτο για μία πολύ σημαντική αλλά ταυτόχρονα και αναγκαία πολιτική αλλαγή σε ό,τι αφορά στη διοίκηση των κοινοτήτων κεντρικά πια. Οι πρώτοι στόχοι ήταν:

- Η επανίδρυση των επιτροπών κηδειών σε κάθε κοινότητα.
- Η επαναφορά της λειτουργίας των συναγωγών.
- Η ανάκτηση των αγαθών που λεηλατήθηκαν.
- Η κλήτευση από τη δικαιοσύνη όσων είχαν συνεργαστεί με τον εχθρό για την απέλαση των Εβραίων.
- Η δημιουργία επικοινωνίας με ξένες εβραϊκές οργανώσεις και οργανισμούς πρόνοιας.

Οργανισμοί ανθρωπιστικής βοήθειας (1/4)

Ανθρωπιστική βοήθεια τους προσέφεραν διεθνείς οργανισμοί, όπως η

- UNRA,
- ο Ερυθρός Σταυρός (CR),
- ή εβραϊκές οργανώσεις όπως
- η *American Joint Distribution* (JDC),
- η *Διάσκεψη για τις υλικές αξιώσεις των Εβραίων κατά της Γερμανίας* (Claims Conference) και
- το *Εβραϊκό Πρακτορείο* (Jewish Agency).

Εκτάκτως βοήθεια έστειλε κατά καιρούς και ο *Σύλλογος Ισραηλιτών Θεσσαλονίκης* εξ Αμερικής.

Οι οργανώσεις αυτές παρείχαν οικονομική και ιατρική βοήθεια καθώς και κοινωνική πρόνοια και συνέβαλαν στη ανασυγκρότηση των θεσμών της κοινότητας.

Οργανισμοί ανθρωπιστικής βοήθειας (2/4)

Η American Jewish Joint Distribution Committee (JDC) είναι ηγετική εβραϊκή οργάνωση ανθρωπιστικής βοήθειας. Από το 1914, JDC έδειξε ότι όλοι οι Εβραίοι είναι υπεύθυνοι ο ένας για τον άλλο και για τη βελτίωση της ευημερίας των ευάλωτων ανθρώπων σε όλο τον κόσμο.

Σήμερα, η JDC εργάζεται σε περισσότερες από 70 χώρες και στο Ισραήλ για να ανακουφίσει από την πείνα και τις κακουχίες, για τη σωτηρία των Εβραίων σε κίνδυνο και για να παρέχει άμεση ανακούφιση και στήριξη στη μακροπρόθεσμη ανάπτυξη σε θύματα φυσικών και ανθρωπογενών καταστροφών.

Οργανισμοί ανθρωπιστικής βοήθειας (3/4)

Η αποστολή της οργάνωσης Claims Conference ήταν να εξασφαλίσει δικαιοσύνη για τους Εβραίους θύματα των διώξεων των Ναζί.

Επιδιώκει αυτόν το στόχο από το 1951 μέσω διαπραγματεύσεων με τη γερμανική κυβέρνηση, διεκδικώντας αποζημιώσεις απευθείας σε μεμονωμένους επιζώντες και επιχορηγήσεις σε οργανισμούς κοινωνικής πρόνοιας που εξυπηρετούσαν επιζώντες.

Σήμερα χρηματοδοτεί την έρευνα για τη Shoah, την εκπαίδευση, και τα έργα τεκμηρίωσης.

Ως αποτέλεσμα αυτών των διαπραγματεύσεων η γερμανική κυβέρνηση έχει καταβάλει περισσότερα από 60 δισεκατομμύρια δολάρια σε αποζημίωση για την ταλαιπωρία και ζημίες που προέκυψαν από τις διώξεις των Ναζί.

Οργανισμοί ανθρωπιστικής βοήθειας (4/4)

Από το 1929, το Εβραϊκό Πρακτορείο για το Ισραήλ έχει εργαστεί για να εξασφαλίσει ένα εβραϊκό μέλλον.

Συνέβαλε στην ίδρυση και την οικοδόμηση του κράτους του Ισραήλ και συνεχίζει να υπηρετεί ως ο κύριος σύνδεσμος μεταξύ του εβραϊκού κράτους και εβραϊκών κοινοτήτων σε όλο τον κόσμο.

Φέρνει τους Εβραίους στο Ισραήλ, και το Ισραήλ στους Εβραίους, παρέχοντας ουσιαστική δέσμευση του Ισραήλ για τη διευκόλυνση της Aliyah, στην οποία αναφερθήκαμε στο προηγούμενο μάθημα.

Το Εβραϊκό Πρακτορείο είναι προετοιμασμένο για την αντιμετώπιση καταστάσεων έκτακτης ανάγκης στο Ισραήλ, και να σώσει τους Εβραίους από χώρες όπου διατρέχουν κίνδυνο.

Η συμβολή της Joint (1/7)

Η JDC, ή κοινώς **Joint** βοηθούμενη από τον Ερυθρό Σταυρό CR, σχεδίασε ένα πρόγραμμα αποκατάστασης σε δύο στάδια.

- (1) Την άμεση βοήθεια στον πληθυσμό και την υλική βοήθεια στους απόρους (1945-1951) και στη συνέχεια
- (2) Την ανασυγκρότηση της κοινότητας και την αποκατάσταση των κοινοτικών θεσμών ουσιαστικής σημασίας για την ενίσχυση της εβραϊκής ταυτότητας και την εξασφάλισή της στο μέλλον με την επαναλειτουργία συναγωγών, σχολείων, κέντρων Νεολαίας και καλοκαιρινών κατασκηνώσεων.

Η συμβολή της Joint (2/7)

Το 1945, η Ισραηλιτική Κοινότητα Θεσσαλονίκης(ΙΚΘ) δημιούργησε ένα ειδικό ταμείο για καταστάσεις έκτακτης ανάγκης και συμφώνησε με την **Joint** να καταβάλει το 85% των κονδυλίων για τα μηνιαία επιδόματα των Ελλήνων Εβραίων και το υπόλοιπο 15% για το Κεντρικό Συμβούλιο των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων (ΚΙΣ).

Το ταμείο είχε την αποστολή να παράσχει βοήθεια στους άπορους, υποστήριξη στους επαναπατριζόμενους, τους ανάπηρους πολέμου, τα ορφανά και τους ηλικιωμένους, με την εξασφάλιση στέγασης, υγειονομικής περίθαλψης και της κάλυψης των φαρμακευτικών τους αναγκών.

Η συμβολή της Joint (3/7)

Το ταμείο διαχειριζόταν μια επιτροπή και έξι υπο-επιτροπές, καθεμία από τις οποίες ήταν υπεύθυνη, για τα χρηματικά βοηθήματα, τη διανομή τροφίμων και ρουχισμού, τις ιατρικές υπηρεσίες, τη στέγαση και συντήρηση των υφιστάμενων θεσμών, την προετοιμασία και διανομή ζεστών γευμάτων στο ίδρυμα «Matanot la'enyonim» και τα ορφανοτροφεία «Καρόλου Αλλατίνι» και «Αλβέρτου Τσενίο» και, τέλος, την παροχή νομικής βοήθειας στους φτωχούς παρέχοντάς τους δικηγόρο για να τους βοηθήσει να διεκδικήσουν τα αιτήματά τους.

Η συμβολή της Joint (4/7)

Στη δεκαετία που ακολούθησε την Απελευθέρωση 4.000 Έλληνες Εβραίοι είχαν λάβει οικονομική βοήθεια για διάφορους λόγους με δάνεια από την **Joint**, ανάμεσα στα άλλα και την έναρξη μιας επιχείρησης.

Η **Joint** είχε, επίσης, συστήσει ένα ταμείο για προίκες, παρέχοντας στα νέα ζευγάρια τις βέρες, τις σόμπες κηροζίνης και τα σκεύη μαγειρικής, προκειμένου να ενθαρρύνει τους νέους να κάνουν οικογένεια και σπιτικό ώστε να μοιραστούν τις δυσκολίες με αμοιβαία ηθική υποστήριξη μεταξύ τους, αντικαθιστώντας όσο ήταν δυνατόν τη ζεστασιά των οικογενειών που έχασαν.

Με πρόταση της Σιωνιστικής Ομοσπονδίας Ελλάδας τα ορφανά από 2-17 ετών μπορούσαν να σταλούν στην Παλαιστίνη.

Η συμβολή της Joint (5/7)

Η εκπαίδευση

Η εκπαίδευση των νέων αποτελούσε βασικό πυλώνα για το μέλλον της κοινότητας της Θεσσαλονίκης. Κατείχε, επομένως, σημαντικό μέρος του προγράμματος της **Joint JDC** που φοβόταν τον αποπροσανατολισμό της νεολαίας, λόγω της έλλειψης της εβραϊκής εκπαίδευσης.

Δεν υπήρχαν πια εβραϊκά σχολεία και μεταξύ των 25 θρησκευτικών δασκάλων-ραβίνων πριν από τον πόλεμο είχαν επιζήσει μόνον δύο. Ο ένας απασχολείτο στην Επιτροπή περίθαλψης και ο άλλος ως ραβίνος της Κοινότητας, ο Μικαέλ Μόλχο.

Η συμβολή της Joint (6/7)

Στο τέλος του 1946, η **Joint** JDC επισκεύασε ένα εγκαταλελειμμένο κοινοτικό κτίριο στην οδό Σπάρτης και το μετέτρεψε σε κοινωνικό και εκπαιδευτικό κέντρο.

Το κτίριο αυτό χρησιμοποιείτο, επίσης, ως κέντρο νεολαίας, όπου πήγαιναν ορισμένα παιδιά και νέοι για να γιορτάσουν τις εβραϊκές γιορτές.

Το 1948, η κοινότητα της Θεσσαλονίκης είχε 220 παιδιά, 75 από τα οποία, το 1/3 είχαν γεννηθεί μετά την Απελευθέρωση.

Και εδώ να σημειώσουμε ότι το ζήτημα των παιδιών που χάθηκαν έχει απασχολήσει τη δικηγόρο και ερευνήτρια Λέλα Σαλέμ, καθώς τα παιδιά αποτελούν τα "άγνωστα" θύματα του Ολοκαυτώματος που βίωσε στο πετσί της η άλλοτε ακμάζουσα Ισραηλιτική Κοινότητα της Θεσσαλονίκης.

Παιδιά, στα οποία η Λέλα Σαλέμ αποφάσισε να δώσει "ταυτότητα" και "φωνή", αφού δεν συμπεριελήφθησαν ποτέ στους μαύρους καταλόγους με τα ονόματα αυτών που οδηγήθηκαν στα στρατόπεδα θανάτου.

Η συμβολή της Joint (7/7)

Στη δεκαετία του 1950 τα παιδιά της κοινότητας πήγαιναν σε ιδιωτικά δημοτικά σχολεία, όπου δύο φορές την εβδομάδα ένας ισραηλινός δάσκαλος που προσέλαβε η Κοινότητα τους παρέδιδε μαθήματα εβραϊκής γλώσσας και θρησκείας.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1970, η Κοινότητα δημιούργησε δικό της δημοτικό σχολείο για δεκάδες μαθητές στους οποίους από τότε παρέχει μεταξύ άλλων και μαθήματα εβραϊκής γλώσσας, θρησκείας και παράδοσης.

Τέλος, στα τέλη του 1960 εγκαινιάστηκε ένα κέντρο Νεολαίας σε ένα κτίριο της Κοινότητας στο κέντρο της πόλης και ιδρύθηκε μια θερινή κατασκήνωση για παιδιά σε θέρετρο κοντά στη Θεσσαλονίκη.

Στη δεκαετία του 1970 η κατασκήνωση μεταφέρθηκε στους πρόποδες του Ολύμπου.

Βιβλιογραφία

- Ετμεκτσόγλου Γαβριέλλα, «Ένα χρέος που δεν αποπληρώνεται: επανορθώσεις και μνήμες του Ολοκαυτώματος στον 21^ο αιώνα», στο *Το Ολοκαύτωμα στα Βαλκάνια* (επιμ. Γ. Αντωνίου, Σ. Δορδανάς, Ν. Ζαΐκος, Ν. Μαραντζίδης), Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2011, σ. 557-591.
- Mazower Mark, «Οι συνέπειες του διωγμού για την πόλη της Θεσσαλονίκης», στο *Οι Εβραίοι της Ελλάδας στην Κατοχή* (επιμ. Ρίκα Μπενβενίστε), εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1998, σ. 53-61.
- Μεσσίνας Β. Ηλίας, *Οι συναγωγές της Θεσσαλονίκης και της Βέροιας*, Γαβριηλίδης, Αθήνα 1997.
- Μόλχο Μικαέλ - Νεχαμά Ιωσήφ, *In Memoriam*, Ισραηλητική Κοινότητα Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1976.

Βιβλιογραφία

- Μόλχο Ρένα, «Η ανασυγκρότηση της εβραϊκής κοινότητας στη Θεσσαλονίκη μετά την Απελευθέρωση», τόμος της διημερίδας για τα 70 χρόνια από το Ολοκαύτωμα, Απρίλιος 2013 (προς δημοσίευση).
- Molho Rena, “La reconstruction de la communauté juive de Salonique après la Shoah”, στο *Salonique. Ville Juive, ville ottoman, ville grecque* (dir. Esther Benbassa), CNRS Editions, Παρίσι 2014, σ. 117-138.
- Μπενβενίστε Ρίκα, *Αυτοί που επέζησαν*, Πόλις, Αθήνα 2014.
- Σιμπή Ιακών – Λάμψα Καρίνα, *Η ζωή απ’ την αρχή, Αλεξάνδρεια*, Αθήνα 2010.

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Μαρία Καβάλα. «Η ανασυγκρότηση της εβραϊκής κοινότητας της Θεσσαλονίκης μεταπολεμικά. Συγκρίσεις με την Ευρώπη. Δυσκολίες και προσπάθειες ανασυγκρότησης». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: <http://eclass.auth.gr/courses/OCRS352/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0 [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

Ως **Μη Εμπορική** ορίζεται η χρήση:

- που δεν περιλαμβάνει άμεσο ή έμμεσο οικονομικό όφελος από την χρήση του έργου, για το διανομέα του έργου και αδειοδόχο
- που δεν περιλαμβάνει οικονομική συναλλαγή ως προϋπόθεση για τη χρήση ή πρόσβαση στο έργο
- που δεν προσπορίζει στο διανομέα του έργου και αδειοδόχο έμμεσο οικονομικό όφελος (π.χ. διαφημίσεις) από την προβολή του έργου σε διαδικτυακό τόπο

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Μαρία Ραμματά
Θεσσαλονίκη, εαρινό εξάμηνο 2014-2015

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

